

Oponentský posudek bakalářské práce

Denisa VALENTOVÁ: *Obnovování folklorních tradic na příkladu souboru písní a tanců Šumava.*
Praha: FHS UK 2013, 43 s. + přílohy.

Denisa Valentová se ve své bakalářské práci rozhodla zaměřit na zajímavé, aktuální a relevantní téma – na otázku konstrukce folklorních tradic (srv. s. 1 a s. 39). Po pečlivém prostudování bakalářské práce Denisy Valentové však bohužel musím konstatovat, že zůstalo pouze u záměru. V předloženém textu totiž shledávám opravdu zásadní nedostatky, jež se pokusím co nejstručněji shrnout (podrobný rozbor by musel být delší než samotná bakalářská práce).

V současných sociálních vědách stejně jako v historiografii je pojem „konstrukce“ bytostně spjat se sociálním konstruktivismem. To však autorka zjevně netuší a k tomuto paradigmatu práci žádným způsobem nevztahuje. Pak je ovšem na místě se tázat, jak jinak než konstruktivisticky chtěla autorka problematiku uchopit. Ani na tu však v textu nelze nalézt odpověď. Teoretická část práce je totiž koláží citací a parafrází, v níž hlavní roli hrají slovníky, encyklopedie, učebnice. Dovoluji si upozornit, že tento typ literatury do odborného textu nepatří a má to svůj důvod: žánr slovníku a učebnice je totiž charakteristický zhuštěným shrnutím uvažování o daném tématu z té které oborové perspektivy (a nutno dodat, že i z perspektivy každého konkrétního autora daného hesla – proto když už citace ze slovníku či encyklopedie, pak vždy i s autorem hesla). Umožňuje tedy pouze základní seznámení s tématem, nikoliv jeho promýšlení. Pokud navíc autorka nereflektovaně kombinuje tak odlišné perspektivy, jako je Velký sociologický slovník, národopisná encyklopedie Lidová kultura, Malinův Antropologický slovník, Benešův Úvod do folkloristiky z roku 1980 a Murphyho Úvod do antropologie, není s podivem, že zápasí s vymezením takřka všech klíčových pojmů, jež se k tématu vztahují. Sekundární texty typu Jančář – Krist 2007 a Svoboda in Antropoweb, postavené třeba vedle Krupkové z roku 1991, v tomto zápase už těžko mohly pomoci.

Pojmy jako „tradice“ či „kultura“ jsou totiž, jak už asi autorka tuší, opravdu složité a ke každému z nich existuje řada definic, podmíněných oborově, dobově a paradigmaticky. Na veškeré jejich uchopení rozhodně nestačí odstavec, ba ani několik stránek. Při jejich použití je proto nezbytné se celkem jednoznačně přihlásit k nějakému konkrétnímu vymezení. Na úrovni bakalářské práce to lze provést dvěma způsoby – buď dané pojmy diskutovat (tedy využít žánru komparace – obvykle pak vznikne práce teoretická), nebo přímočaře vybrané pojetí představit (rozumné u prací empirických). Autorka zvolila třetí cestu: pokusila se je představit v jakési vývojové perspektivě. To je ovšem nesmírně náročné a vyžaduje to opravdu hlubokou znalost historie sociálních věd – je totiž nutné vysvětlit, v čem, jak a proč ten který přístup spočíval. Autorka se však spokojuje s pouhými konstatováními, vypsány z literatury (a nebojí se přebírat ani dobově podmíněné tendenční vyjadřování, např. „S pokrokovým názorem přišel...“ /s. 3/ - zjevně převzato z Beneše 1980). Čtenář je tedy ve výsledku zcela zmaten. Jaký je nakonec v autorčině pojetí rozdíl mezi pojmy lidová kultura, lidová tvorba a folklór (s. 8 x 14 x 19)? Myslí autorka kulturu jako sdílený systém hodnot, norem a významů, nebo jako produkci, či snad jako praktiky (srv. veškerá zmatená kapitola 3.1 a zcela absurdní 3.1.1, v níž navíc žádný „vývoj“ popsán není)? A chápe lidovou kulturu (nebo folklór) ve vztahu k vesnici, nebo sociálně, nebo jinak (s. 3, 4, 14, 16 aj.)? A co folklorismus (tedy „folklorní soubory“)? Je jeho vznik a vývoj spojen s městem nebo vesnicí (s. 22)? Uvažuje autorka tradici spolu s Krupkovou jako historickou kontinuitu, nebo jako konstrukt (Hobsbawm podle Svobody in Antropoweb) – srv. kap. 3.2? Pokud jako konstrukt, nebo i jako konstrukt, jak se k tomu má výše zmíněná lidová kultura? A je-li dle Svobody rozlišena tradice jako konstrukt a zvyk jako kontinuum,

jak do toho zapadá Tyllnerova teze o zvycích, které vznikají z tradice (s. 20)? Praktikuje folklor umělec či interpret (s. 6)? Autentickému folkloru se není třeba učit (s. 13)? Jaký je rozdíl mezi masovou a lidovou kulturou (s. 12)? V čem folklorismus není autentický? A konečně, proč, když „by bylo přesnější v celé práci označovat soubory a festivaly za folkloristické, /rozhodla se autorka/ pro jejich obecné označení folklorní“ (s. 1)? A to pomímám drobnosti typu „industrializace a urbanizace ovlivnila nejen psychiku lidí /.../“ (s. 9), „/.../ buď se tance zpracovávaly bez využití myšlenky /.../“ (s. 11), „s nástupem socialismu“ (s. 22), nereflexování politické manipulace koncepty tradice a kultury (s. 12n) atd., jež by za jiných okolností asi byly předmětem mé polemiky s textem.

Nutno říci, že s ohledem na složitost tématu a problematičnost použitých textů (třeba Jančář s Kristem podle mně kombinují pozitivismus s interpretativní antropologií a konstruktivismem tak, že je opravdu obtížné se v textu, navíc angažovaném, vyznat) bych byla ochotná nad teoretickou částí práce přimhouřit oči. Ovšem další pasáže bakalářské práce opravdu akceptovat nelze. Autorka totiž předložila jakousi historii souboru Šumavan, kterou vypsala z kroniky souboru (a snad i soukromého archivu, ovšem to z textu není poznat) a proložila několika citacemi ze tří realizovaných rozhovorů. Jak a proč k tomuto textu dospěla a jakou má tato část práce souvislost s konstrukcí (nebo i obnovováním) tradic/e mi opravdu při nejlepší vůli není jasné. Ostatně autorce asi také ne – tento text neřeší žádné výzkumné otázky (žádné formulovány nejsou), není zpracován prostřednictvím jakéhokoliv deklarovaného metodologického postupu (ráda bych text nepovažovala za sociálněvědní a nečekala tudíž relevantní reflexi metodologie výzkumu, ale použitou literaturou se autorka, ať chce či nechce, ke společenským vědám hlásí – tři odstavce na s. 21 ovšem jako představení metodologické přístupu opravdu nestačí) a konečně, s žádnými teoretickými koncepty autorka v této části práce nepracuje. Přitom daty k tématu autorka zjevně disponuje: jde o informace o tom, kdo soubor (a jeho předchůdce) založil a provozoval, s jakým záměrem, kdo kdy byl jeho provozovatelem, jak byly konstruovány souborové kroje, jak a v jakých souvislostech byl utvářen repertoár atp. atp. Autorka však bohužel není schopná rozpoznat, že toto jsou data hodná analýzy a interpretace, tedy kontextuálního promýšlení. Sděluje je tedy jen tak mimochodem v takřka cimrmanovském (omlouvám se, ale lepší charakteristika mě nenapadá) popisu toho, kde kdy soubor vystoupil (občas napíše i s čím, ovšem vyjma jednoho případu pouze výčtem, nikoli vysvětlením). Budiž typická ukázka: „Po dvouleté pauze soubor písní a tanců Šumava, jehož zřizovatelem byla nyní Stálá divadelní scéna v Klatovech, reprezentoval šumavský folklor v zahraničí na 20. jubilejních slavnostech v Deutsch Evernu v Německé spolkové republice v září roku 1984. Po cestě soubor opět vystoupil s celovečerním představením v Geeshachtu, během kterého soubor předvedl např. Skočák, polku Pavlu, Stála na zahrádce, Vstávejte červení dragouni, Okolo Švihova, Lendlery, Ježka, Bobek, Formanskou maděru, polku Ivetu, Dřeváky. Celovečerní program, který se konal u příležitosti ukončení Chudenického hudebního léta v sokolovně Chudenice, přinesl několik dramatických okamžiků. Část tance Švec se tančilo po tmě a při temperamentnějších tancích se nestabilní jeviště také rytmicky pohybovalo. V listopadu Šumava s úspěchem vystoupila v kulturním domě ve Švihově pro důchodce JZD Švihov.“ (s. 28n). Je mi líto, ale povaha tohoto textu nemá podle mého názoru s jakoukoli vědou, o níž se hovoří v předchozích pasážích, vůbec nic společného.

V Závěru bakalářské práce pak autorka sděluje výsledky svého zkoumání. Zde se opět jednak dostává do problémů nejasného rozlišení folkloru a folklorního souboru, pojetí tradice a vztahu k minulosti. Zároveň pak překvapivě tvrdí, že „historické události významným způsobem chod souboru neovlivnily“ (s. 39) – dle mého názoru jediné, co lze jednoznačně dedukovat z předchozího textu, je, že celá historie souboru je bytostně spjata se sociálně-politickým vývojem Československa / České republiky. Následuje informace o tom, že „zakládající členové se několikrát vydali do okolí Klatov a snažili se o sběr lidových tanců a písní. Nejvíce se jim podařilo zachytit střípky lidové kultury v okolí Strážova.“ (s. 40), jež zřejmě má být interpretací pasáže „V době založení souboru Šumava už

lidové umění Klatovska zanikalo a staří pamětníci pomalu vymírali. Proto jednou z prvních snah zakladatelů souboru bylo podchytit a zachovat ještě to málo, co se dochovalo. Příznivá odpověď přišla ze Strážova. Zakládající členové se tam vydali celkem dvakrát a obě cesty byly úspěšné. Výsledkem první cesty byl vznik strážovských ländlerů.“ (s. 24), nikde jinde se totiž v textu údaje relevantní k tvrzení v Závěru nevyskytují. Text bakalářské práce Denisy Valentové je pak završen takto: „Zde je vidět snaha o navázání na původní tradice, ale podíl konstruktů na výsledném repertoáru je značný. Vystoupení souboru tedy plně zapadají do projevů folklorismu. Nutno podotknout, že i přes touhu diváků po autenticitě jsou lidové písně a tance předváděné na pódii spíše podobné operetě a baletu než autentické nápodobě tradiční kultury. Navíc tato prezentace v současnosti zasahuje pouze určité skupiny lidí.“ (s. 40). V odborném textu bývá zvykem, že závěry jsou utvářeny na základě dat interpretovaných za pomoci teorií. Ať se snažím, jak se snažím, nenacházím v předložené práci žádnou analýzu „podílu konstruktů“ (ať už tím autorka myslí cokoli), žádnou interpretaci „snah o navázání na původní tradice“ (nehledě na otázku, co je to „původní“), nic o jakýchkoli touhách diváků, ani o konkrétních podobách prezentace folkloru, natož o tom, koho „zasahuje“.

Z formálního hlediska je na místě k výše uvedeným problémům dodat ještě neodpovídající bibliografii.

Závěrem. Považuji za nutné ještě jednou zopakovat, že autorkou zvolené téma není jednoduché. Ovšem existuje k němu řada relevantních odborných textů, jež autorka ignoruje – ke konstrukci tradice je opravdu neopominutelný Hobsbawm 1992, k manipulaci s konstruktem tradice mj. do češtiny přeložený Eriksen 2007, z české produkce pak třeba Kouřil 2004, k folkloru a folkloristice např. Janeček 2011 atd. Tristní je, že se autorka nepokusila ani dohledat, zda na dané téma neexistují již obhájené kvalifikační práce na FHS UK (existují). A v neposlední řadě, k danému tématu je na bakalářském studiu vyučováno několik kursů (Janeček, Votruba, Novotná – Bittnerová, Bittnerová – Novotná – Heřmanský, a bezpochyby i jiné). Tzn. domnívám se, že autorka měla k dispozici řadu opravdu přístupných možností téma relevantně uchopit (resp. se pro takové uchopení inspirovat). Nevidím tudíž důvod ke shovívavosti a konstatuji: bakalářská práce Denisy Valentové nedostačuje nárokům kladeným na tento typ kvalifikačních prací na FHS UK a proto ji k obhajobě nedoporučuji.

Praha, 7. června 2013

Mgr. Hedvika Novotná